tokat ilmiyat dergisi

Tokat İlmiyat Dergisi | *Tokat Journal of Ilmiyat*
8/1 (Haziran | June 2020)
ISSN 2717-6134 | e-ISSN 2717-610X

Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri Adlı Eserin Muhtevâsı

The Content of the Work Called *Ālām-ı Islām Rumeli Meẓālimi ve Bulġar Vaḥşetleri*

Derya Kılıçkaya

Öğr. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi
Rektörlük Türk Dili Bölümü
Kocaeli | Türkiye
derya.kilickaya@kocaeli.edu.tr

Lecturer Dr., Kocaeli University
Rectorship Turkish Language
Kocaeli | Turkey
orcid.org/0000-0001-5964-5485

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Araştırma Makalesi — Article Types | Research Article
Geliş Tarihi | 30 Mart 2020 — Received | 30 March 2020
Kabul Tarihi | 18 Mayıs 2020 — Accepted | 18 May 2020
Yayın Tarihi | 30 Haziran 2020 — Published | 30 June 2020

Atıf | Cite as:
Kılıçkaya, Derya. "*Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* Adlı Eserin Muhtevâsı [The Content of the Work Called *Ālām-ı Islām Rumeli Meẓālimi ve Bulġar Vaḥşetleri*]". *Tokat İlmiyat Dergisi* 8/1 (Haziran 2020), 223-251

https://doi.org/10.5281/zenodo.3876180

İntihal | Plagiarism:
Bu makale, iTenticate aracılığıyla taranmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir.
This article, has been scanned by iThenticate and no plagiarism has been detected.

https://dergipark.org.tr/ilmiyat

Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri Adlı Eserin Muhtevâsı

Öz: Balkan Savaşları esnasında Rumeli'de yaşanan mezâlim yani zulümler, haksızlıklar ve kıyımlar pek çok belgeyle ortaya konmuştur. İkinci Meşrutiyet'ten sonra kurulan Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti bu belgelerden bir kısmını bize bırakmıştır. Cemiyet, bir yandan Muhâcir adlı yayın organıyla faaliyetini sürdürürken diğer taraftan muhtelif kitaplar yayımlamıştır. İşte bu eserler arasında ikinci sırada yer alan *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* isimli kitap, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu makalede, kitaptan alıntılar yapmak ve onları değerlendirmek suretiyle, Balkan Savaşları sırasında Rumeli'de yaşayan Türk-Müslüman ahalinin ne gibi zulümlere uğradığı gözler önüne serilmiştir. Bunu yaparken öncelikle giriş kısmında Osmanlıların Rumeli ile ilk defa ne zaman temas ettiklerine değinilmiş ve Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti hakkında bilgi verilmiştir. Ardından bahsi geçen kitap dört ana başlık etrafında ele alınmıştır. İlk olarak kitabın "İfâde-i Maḫṣûṣa" isimli kısmı değerlendirilmiş, sonrasında ise "Muḳaddime" kısmına geçilmiştir. Bu iki kısımda verilen bilgiler değerlendirildikten sonra, kitaptaki bir başka bölüm olan "Rumeli Vilâyâtında İcrâ Edilen Meẓâlim" başlığı altında verilen bilgiler incelenmiştir. Son olarak, kitaptaki "Balkan Mezâlimi" başlıklı bölüm değerlendirilmiştir. Cemiyetin yayını olan bu eser, incelenirken kitapta yer alan resimlerden de örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiyat Araştırmaları, Rumeli, Mezâlim, Bulgar, Vahşet.

The Content of the Work Called *Ālām-ı Islām Rumeli Meẓālimi ve Bulġar Vaḥşetleri*

Abstract: The atrocities in Rumelia during the Balqan Wars; namely, persecutions, injustices and massacres are revealed by many documents. The Society of Rumelia Muhājir al-Islāmiyya, which was established after the Second Constitutional Era, left some of these documents to us. The Society continues to operate with the publication of the name Muhājir on one side and publishes various books on the other. The book named *Ālām-ı İslām Rumeli Meẓālimi ve Bulġar Vaḥşetleri (The Pains of Muslims Rumelia Atrocities and Bulgarian Wildnesses)*, which ranks second among these works, is the subject of this study. In our article, we showed what kind of atrocities the Turkish-Muslim people living in Rumelia went through during the Balqan Wars, by evaluating some citations from the book and quoting from this book. While doing this, firstly, in this paper of the introduction section is mentioned when the Ottomans contacted Rumelia for the first time and the information was given about The Society of Rumelia Muhājir al-Islāmiyya. The book is discussed around four main titles. First of all, the part of the book called "Ifāde-i Maḫṣūṣa" is evaluated and then the "Muqaddima" part be passed. After considering and evaluating the information given in these two chapters, the information given under the title of "Rumeli Vilāyātında Icrā Edilen Meẓālim" which is another chapter in the book, is examined. Finally, the chapter titled "Balqan Meẓālimi" is evaluated. While analyzing this work which is the publication of the ociety, examples from the pictures in the book be given.

Keywords: Study of Turkology, Rumelia, Atrocity, Bulgarian, Wildness.

Giriş*

İkinci Meşrutiyet, derneklerin; yani cemiyetlerin çokça olduğu bir ortamda doğdu. Dernek kurma hakkı ve toplantı düzenleme özgürlüğünün gelmesiyle hafiyelik ve sansür kaldırıldı. Derneklerle ilgili bir *Cemiyetler Kanunu* çıkarıldı ve her şey sistemleştirildi.[1] Bu cemiyetlerden biri olan Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, Rumeli'den[2] gelen muhâcirler adına çalışmış ve onların yaşadığı zulmü gözler önüne sermek istemiştir.[3] Züriye Çelik'in belirttiğine göre derneğin amacı göçmenlere yardım etmek, kültürel alanda faaliyet göstermek, yayın faaliyetlerinde bulunmak, göçerlere dönük iskân politikasını yakından takip etmek, göçerlerle yerli halk arasında köprü vazifesi görmek, derneğe gelir temin etmek ve bunları göçerler yararına harcamaktır. Bununla birlikte hükümetle iş birliği içinde, padişahla yakın ilişkiler kurarak faaliyetlerinde ellerini güçlendirmek ister. Cemiyet, gerek Osmanlı sınırları içinde gerekse sınırları dışında kalan Müslümanların haklarını tüm gücüyle savunmuştur. Yine, Züriye Çelik'in ifadesine göre cemiyetin-gazetesi yaklaşık bir sene yayın hayatında kalmasına rağmen-gerek şubeleri ile gerekse düzenlediği eğlence ve müzayedeler vasıtasıyla yoğun bir şekilde çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu durum, gazetenin göçmenlerin menfaati için büyük bir gayretle mücadele ettiğini göstermektedir.[4] Cemiyet, göçmenler için yatak, yorgan, battaniye gibi şeyleri topladıktan sonra bunları muhtaç olanlara dağıtırdı.[5]

Ahmed Şükrü, 1909'da kurulan Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiye-

* Bu makaleyi, 11 Nisan 2020'de 22 yaşında koronadan kaybettiğim İTÜ Uçak Mühendisliği son sınıf öğrencisi kardeşim Emircan Kılıçkaya'ya ithaf ediyorum.

1 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler* (İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988), 367-369.

2 Osmanlı Devleti, Rumeli olarak adlandırılan bu topraklara her zaman özel bir önem vermiştir. Bu yüzden devlet protokolünde Rumeli Beylerbeyi, Anadolu Beylerbeyi'nden daha önce yer alır. Ahmet Altıntaş, "Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/2 (Aralık 2005), 70.

3 Bu cemiyet bir yardım kuruluşudur. Geliri muhâcirler yararına kullanılmak üzere "iane bileti" adıyla biletler bastırarak halktan yardım toplamıştır. Sibel Orhan, *Balkan Savaşları'nda Türklere Yapılan Bulgar Mezâlimi* (Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 81.

4 Züriye Çelik, "Osmanlının Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi 'Muhâcir' Gazetesi (1909-1910)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 28 (2010), 408; Özgür Tilbe, "Muhâcir Gazetesine Göre Rumeli Göçerleri ve Sorunları", *Çeşm-i Cihan Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları e-Dergisi* 1 (Yaz 2018), 131.

5 Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Basım, 2014), 118, 496. dipnot.

tinin müdürüdür. Aynı zamanda, Sivas Seçim Dairesi mebusudur.[6] Cemiyet, Rumeli'den[7] gelen muhâcirlerin iskânı konusunda onlara yardımcı olmaya çalışmış ve devletin iskân politikasını bir şekilde yönlendirmiştir. İskân işlemini gerçekleştirenler cemiyete üye olan kişilerdir ve bunlar daha önceden Rumeli topraklarında devlet memurluğu yapmışlardır. Bu durum da cemiyetin yarı resmî bir özellik taşıdığını gösterir.[8] Cemiyet, sadece muhâcirlere yardım etmekle kalmamış, aynı zamanda çeşitli yayın faaliyetlerinde bulunmuştur. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamı içinde kurulan Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyetinin[9] *Muhâcir* isimli kendi gazetesi vardır.[10] Bu gazetenin yanı sıra başka yayınları da bulunur.[11] Mesela, cemiyetin dört numaralı yayını olarak çıkan eser, *Zavallı Pomaklar* adını taşır. Bu küçük eserin tamamı bir değerlendirme yazısıyla beraber yayımlanmıştır.[12]

Çalışmanın konusu olan kitap, cemiyetin ikinci yayını *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* isimli eserdir. Kitabın, daha önce yayımlanan *Bulġar Vaḥşetleri* isimli eserin ikinci kısmı olduğu belirtilmiştir. Kısacası, ilk kitabın adı *Âlâm-ı İslâm Bulġar Vaḥşetleri*, bu kitabın devamı niteliğinde olan ve makalemizde incelenen eserin adı ise *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* 'dir: "*Bulġar Vaḥşetleri* nāmıyla muḳaddemā neşr olunan fecāyiʿnāmenin bu defʿa da ikinci ḳısmını enẓār-ı ʿāmmeye vażʿ ediyoruz."[13]

Kitabın birinci kısmı 1328'de; yani 1912'de yayımlanır. Bu eserin kün-

[6] Züriye Çelik, *Osmanlının Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi 'Muhâcir' Gazetesi (1909-1910)* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 10.

[7] Rumeli toprakları, devlet coğrafyasının en fazla mesele yaratan parçası olmuştur. Gülnihal Kır Sayılğan, *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridelerine Göre Balkanlar 1911-1913* (Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2006), 1.

[8] Tuncay Bilecen, *Balkan Savaşları Sonrasında Yaşanan Göç Hareketlerinin Osmanlı İç Siyasetine Yansımaları* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 250.

[9] Osmanlı Devleti'nde göç eden Müslümanların ihtiyaçlarını karşılamak için çok sayıda komisyon kurulmuş, muhâcirlerin mağduriyetleri giderilmeye çalışılmıştır. Komisyonların yanı sıra yerli ve yabancı cemiyetler de yardım amaçlı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu cemiyetlerden biri Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti'dir. Çelik, *Osmanlının Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi 'Muhâcir' Gazetesi (1909-1910)*, iv.

[10] Çelik, "Osmanlının Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi 'Muhâcir' Gazetesi (1909-1910)", 408.

[11] Çelik, *Osmanlının Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi 'Muhâcir' Gazetesi (1909-1910),* 12, 65. dipnot.

[12] Geniş bilgi için bk. Ahmet Akgün, "Bulgaristan'da Asimilasyon ve 'Zavallı Pomaklar' Adlı Bir Risale", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/13 (Mayıs 2005).

[13] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1329/1913), 7.

yesi ise şöyledir: *Âlâm-ı İslâm Bulġar Vaḥşetleri* (İstanbul: Matbaa-i Hayriye, 1328). Bu birinci kitap, 1986 yılında H. Adnan Önelçin tarafından Latin harfleriyle ve sadeleştirilmek suretiyle yayımlanmıştır.[14] Makaleye konu edilen eser ise 1913 senesinde basılır. Kitabın kapağında, Müslümanların Hristiyanlaştırılma merasimini gösteren bir resim yer alır. Resim, Doyran'dandır.[15]

(*Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 1913, Kapak)

Bulgarlar, Müslüman Türkleri bir yandan katlederken diğer taraftan katliamlardan kurtulanları din değiştirmeleri ve Bulgarlaşmaları için zorlarlar.[16] Türkler, Doyran'da zorla vaftiz edilerek Hristiyanlaştırılır.[17] Makaleye konu olan kitabın birinci sayfasında, şu bilgilere yer verilmiştir:

> "Rumeli Muhācirīn-i İslāmiye Cem'iyet-i Ḫayriyesi Tertībātından: Numara 2 Ālām-ı İslām Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri İslāmiyet'in Enẓār-ı Baṣīretine ve 'Ālem-i İnsāniyet ve Medeniyetin Naẓar-ı Diḳḳatine. Cem'iyetin mührü olmayan nüsḫalar saḫtedir. İstanbul Mahmūd Bey Maṭbaa'sı 1329."[18]

[14] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Türk İslamların Üzüntüleri Bulgar Vahşetleri İslamlığın İnsanlığın Uygarlığın Görüşlerine*, sad. H. Adnan Önelçin (İstanbul: Gözen Yayınevi, 1986), 136.

[15] Bugün, Kuzey Makedonya'da yer alır. Yunanistan sınırına yakın konumda yer alan bir kasabadır.

[16] İlker Alp, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezâlimi (1877-1989)* (Ankara: Trakya Üniversitesi Yayınları, 1990), 88.

[17] Ahmet Maranki, *Balkan Mezâlimi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 1993), 181.

[18] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 1.

1. Kitabın İfāde-i Maḫṣūṣa Kısmı

Osmanlı Devleti'ndeki Bulgar meselesi, birdenbire ortaya çıkmış bir mesele olarak görünür. Ancak bu meselenin devletin bütün hayatına ve tarihine bağlanan bir kökü vardır.[19] Odak noktası Bulgarlar olan bu kitabın "İfāde-i Maḫṣūṣa" kısmında "medeniyet iddiasında bulunan Avrupa devlet"lerine değinildiği görülür.[20] Bu devletlerin her şeyi görmezden gelmelerine ve Rumeli'nin masum Müslümanlarına edilen eziyete tepki gösterilir:

> "Medeniyyet iddiʿāsında bulunan Avrupa devlet ü düvel-i muaẓẓamanın iġmāżʿiyyeti, müsāʿade ṣūretiyle teşvīḳiyle ḫunḫār ve vaḥşi Bulġarlar ve müttefiḳleri ṭarafından zīr-i idārelerinde mütemekkin ve ḥuḳūḳ-ı dīniyye ve medeniyyeleri ḳavānīn-i maḥallīye ve muʿāhedāt-ı düveliye ile müʿemmen bulunan zavallı din ḳardeşlerimizle bütün Rumeli'nin maʿṣum İslām ahālīsine icra olunan meẓālimin, cemʿiyetimizce tertīb ve neşr olunan birinci ve ikinci kitāblarda milyonda biri bile yazılamamış olduğu şüphesizdir."[21]

Bulgarların[22] "kan içici ve vahşi" olarak gösterildiği bu kısımda, devletlerin karşılıklı sözleşmesiyle bir yere yerleşen ve orada güvenli olması gereken Müslüman ahaliye yapılan eziyetlerden bahsedilmiştir.[23] İfāde-i Maḫṣūṣa'dan anlaşıldığına göre bu durum, cemiyet tarafından daha önce de dile getirilmiştir. Rumeli bölgesinde yapılan zulümler o derecededir ki insanların zihninde yer tutar.[24] Zaten Bulgarların "vahşet"i sadece 1913 ve öncesine ait değildir. Onlar, daha sonra da "vahşet"lerine farklı bölgelerde devam edeceklerdir.[25] Bulgar askerlerinin Tekirdağ, Edirne, Vize, Mal-

[19] Halil İnalcık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi,* 4. Basım (İstanbul: Kronik Kitap, 2018), 20-21.

[20] Balkan milletleri Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız bir devlet kurabilmek için çok yönlü bir strateji izlemekteydiler. Hasan Taner Kerimoğlu, "Balkan Savaşları'nda Osmanlı Propagandası: Neşr-i Vesaik Cemiyeti", *Tarih İncelemeleri Dergisi* 29/2 (2014), 540.

[21] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 2.

[22] Bulgarlar, gizli örgütler vasıtasıyla Makedonya'nın Osmanlı Devleti'nden koparılarak kendilerine verilmesi için mücadelede bulunuyorlardı. Zeynep İskefiyeli - Özgür Tilbe, "Makedonya Meselesinde Osmanlı Devleti'nin Dış Basındaki Sesi: Rumeli Umumî Müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa", *Çeşm-i Cihan Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi* 4/2 (Kış 2018), 30, 14. dipnot.

[23] Türk- Bulgar ilişkilerindeki şüphenin temelinde, Bulgaristan'ın uluslararası hukuk ihlalleri ve Türk azınlığa teminat veren kendi anayasasını çiğnemiş olması yatar. Orhan, *Balkan Savaşları'nda Türklere Yapılan Bulgar Mezâlimi,* i.

[24] Aslında edebiyatımıza baktığımızda bu Bulgar vahşetlerinin sadece 20. asra mahsus olmadığını, 19. asrın başlarında da çeşitli Bulgar zulümleri görüldüğünü anlarız. 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında yaşanan Bulgar mezâlimi, *Kara Cehennem İbrahim* adlı romana yansımıştır. Halûk Harun Duman ve Salih Koralp Güreşir, "Yeni Türk Edebiyatının Kaynakları: Savaş ve Edebiyat (1828-1911), *Turkish Studies* 4/1 (Winter 2009), 47.

[25] Bulgarlar, işgal ettikleri yerlerde manevi açıdan yaptıkları baskının yanı sıra evleri soyarak,

kara, Hayrabolu, Şarköy gibi yerlerde; yani Trakya'da yaptıkları mezâlim, arşiv belgelerine yansımıştır.[26] Müslüman ahaliye karşı yapılan haneye tecavüz, gasp ve soygun, yaralama, yol kesme, ırza tecavüz, işkence ve katliamları cetveller hâlinde arşiv belgelerinde bulmak mümkündür.[27]

İfāde-i Maḫṣūṣa'da belirtildiğine göre, insaflı insanlarda teessüf ve tel'in hissi uyandırmak ve alçak tabiatlı insanların sefil derekelerini ilan etmek için binlerce cilt kitap yazmak gerekir:

> "(…) sā'ir yerlerde icrā edilen meẓālimin taḥrīr ü taṣvīri evlād u aḥfādın ẕihninde yer ṭutaraḳ intibāh-ı 'umūmiyenin te'mini, bütün ehl-i İslām–Avrupa ġarāżkārānından başḳa- ve munṣıf insānlarda te'essüf ve tel'īn his uyandırmaḳ ve bu denīyyü'ṭ-ṭab' canavārların dereke-i sefiliyetini ī'lān için binlerce cilt kitap yazılabilir ve yazmaḳ īcap eder."[28]

1909'da kurulan cemiyet, kitabın İfāde-i Maḫṣūṣa kısmında anlatıldığına göre, dört senedir layık olduğu yardım ve rağbeti görememiştir. Bu yüzden yeteri kadar gelişme gösteremediklerinden yakınırlar. Şayet, gereken yardımı görmüş olsalar kitap yayımlama konusunda daha çok gelişme gösterebileceklerini beyan ederler; çünkü cemiyetin mali durumu, bu tip önemli hizmetlere yetmemektedir.[29]

Bulgar komitaları, 1876'dan sonra kurulmaya başlamıştır. Bu komitalar; yani silahlı gizli cemiyetler, Bulgar siyasi yaşamının vazgeçilmez unsuru olmuşlardır. Makedonya'yı topraklarına katmak isteyen Bulgarlar,[30] Makedonya Komitasını kurmuşlardır.[31] Onlar, Makedonya'nın[32] Orta

hasadı zorla alarak, eşyaları gasp ederek, hayvanları yağmalayarak maddi açıdan da zarar vermişlerdir. İlker Alp, "Balkan Savaşları Esnasındaki Bulgar Mezâliminin Türkler ve Gayrimüslim Azınlıklar Tarafından Tel'ini", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* 26 (Nisan 1987), 49-50.

26 Savaş sırasında Türklere yapılan zulümler, uygulanış biçimi açısından 93 Harbi'nde yapılanların bir devamı gibidir. Ahmet Halaçoğlu, "Bulgar Mezâlimi", *Türkler* 13 (Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 311.

27 *Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezâlimi II* (Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996), 4 ve sonrası.

28 Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 1.

29 Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 2-3.

30 Bulgarlar, 19. asrın başlarından itibaren Rum Patrikhanesi'nin asimilasyon politikalarına karşı millî bir uyanış hareketi başlatmışlardır. Arzu Taşcan, "Prens Ferdinand ve Ekzarh Yosif Arasındaki Bazı Mektuplaşmalarda Makedonya ve Komitalar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 12/2 (Kış 2012), 236.

31 Komitacılık, ilk defa Bulgarlar tarafından Makedonya'da oluşturulmuş bir harekettir. İsmail Akbal,. "Komitacı Eylemlerin Son Temsilcisi İsmail Hakkı Tekçe ve Faaliyetleri". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 7/13 (Bahar 2011), 72.

32 14. yüzyıldan Balkan Savaşı'na kadar Türk idaresi altında kalan Makedonya, Osmanlı Devleti'nin tasfiyesine giden yolda "Şark Meselesi"nin önemli duraklarından biri olmuştur. Kemal Beydilli, "II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Meselesine Dair", Osmanlı Araştırmaları 9 (1989), 77.

Çağ'da kurulan Bulgar İmparatorluğu sırasında kendilerine ait olduğunu savunurlar. Bu yüzden o topraklar üzerinde hak iddia ederler. Kitabın İfāde-i Maḫṣūṣa kısmında belirtildiğine göre; Türklerin maddi durumu yetersizken Makedonya Komitası[33] Bulgarlara, "Makedonya'da Türk Vahşeti, Türk Mezâlimi" adı altında yalan, hayali ve suni kitaplar yayımlatmaktan geri kalmamışlardır:

> "Makedonya Ḳomitası Bulġaristan'a hicret eden Makedonyalılarla yerli Bulġarların māddī ve ma'nevī mu'āveneti, Bulġaristan ḥükūmetinin ciddī muẓāhereti sāyesinde terākim ettirdiği milyonlarca para ile cem'iyet-i ḫayriyemiz ṭarafından neşr olunan ḥaḳīḳī meẓālim gibi değil ṣırf yalan, ḫayālī ve ṣun'ī olarak bütün ḥūnḫār Bulġarlara Makedonya'da Türk vaḥşeti, Türk meẓālimi 'unvān-ı bāṭılānesi taḥtında birçoḳ kitaplar, hezeyānnāmeler ve birçoḳ ürcūfeler neşr ettirdi."[34]

Öyle ki bu iş için binlerce franklar harcanmış; usta kalemkâr/sanatkârlara, Türklerin güya yaptıkları zulmü gösterir resimler, levhalar çizdirilmiştir.[35] Bunları, çeşitli yerlere asmaktan da geri durmamışlardır. Bulgarlar, yalan levhalar ve resimleri bir derece daha üste çıkartmış, güya Türklerin Makedonya'da yaptıkları zulmü anlatan sinema filmleri dahi ortaya koymuşlardır. Sözde, Türklerin işlediği cinayetleri ve yaptığı işkenceleri bir sinemada göstermek suretiyle sadece meşhur beldelerde değil, ufak kaza ve nahiyelerde bile pek haksız olarak Türk düşmanlığı hissini telkin etmişlerdir:

> "Ḥatta naḳden daha ziyāde fedākārlıḳ ederek yine bunlar derecesinde ve mebde-i ḫilḳatinden beri hiçbir zamān hiçbir yerde ḳaṭ'iyyen vāḳi' olmayan feci' cināyetleri işkenceleri muṣavver sinemaṭoġraf şeridleri tersīm ettirerek yalñız bilād-ı meşhūrede değil ufaḳ każā ve nāḥiyelerde bile mevḳi'-i temāşaya vaż' etti, etti de pek haḳsız olaraḳ hem 'arḳalarına, Türk

[33] Balkan komitacılığı olarak adlandırılan faaliyetler ilk defa Makedonya'da ortaya çıkmıştır. Akbal, "Komitacı Eylemlerin Son Temsilcisi İsmail Hakkı Tekçe ve Faaliyetleri", 71.

[34] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 3.

[35] Sadece o dönemde değil, çok daha sonra 1945-1989 yıllarında da bu çabaların devam ettiği görülür. Bu dönemde okullarda okutulan kitaplar ve bu kitaplardaki çizimler ilginçtir. Bu ders kitaplarında Bulgarlara yapılan "zulüm"den, "istilacı" Türklerin kiliseleri yaktıklarından ve onları camiye dönüştürdüklerinden bahsedilmiştir. Osmanlıların kölelik için yakışıklı erkekleri, güzel kadın ve çocukları esir aldıklarını anlatan çizimler yayımlanmıştır. Resimlerde Türk askerlerinin küçük bir erkek çocuğu sürükleyerek götürüşü gibi gerçek olmayan betimlemeler yer alır. Ders kitaplarında kullanılan bu tasvirler, Türklere karşı olumsuz algı yaratmaya sebep olur. Geniş bilgi için bk. Suzan Ayyıldız, "Bulgaristan'da Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı İmajı", *Toplumsal Tarih* 176 (Ağustos 2008), 48-55.

düşmanlığı ve ġarp efkār-ı ʿumūmiyesine, Türk barbarlığı ḥissini telḳīn etti."[36]

Böylelikle, Bulgarlar "zâlim" oldukları hâlde kendilerini mazlum gibi göstermeyi başarmışlardır. Çeşitli yayınlarla, Türkleri Batı'ya karşı olumsuz ve kötü gösteren Bulgarlar, bu propagandalarında başarılı oldukları için 1913 senesinde de yapmaya devam ettikleri mezâlim ve vahşetlerden sorumlu tutulmazlar.[37]

Cemiyetin verdiği bilgiye göre, Bulgarların kurduğu Makedonya Komitası, Bulgar hükûmetinden aldığı paralarla sekiz haneli köylere varıncaya kadar mektepler tesis etmişlerdir. Kısacası, Bulgar idarecileri komitacılarla işbirliği yapmışlardır. 19 Aralık 1912'de Bulgaristan Çarı Ferdinand, Yunanistan'a giderken Serez'de durdurduğu özel treninden inerek Rodoplarda Türk köylerine baskınlar düzenleyip masum Türkleri öldüren komitacı reisi Tane Nikolof'la görüşmekten çekinmez.[38] Öyle ki 1912'de Bulgaristan Çarı Ferdinand, komitacı reisi Tane Nikolof'a olan hayranlığını dile getirmiştir.[39]

Komitacılar, oğullarını Avrupa üniversitelerine gönderirler. Buralardan yetişen "şerirler"i; yani baş belalarını Makedonya Komitası baştan aldıkları taahhüt mucebince, Osmanlı hâkimiyetindeki mahallere muallimliğe mecbur tutar. Bulgarlar, böylelikle komita teşkilatını tamamlarlar. Böylece, neredeyse bütün Bulgarlar Makedonya Komitasının amaçları uğruna çalışmış olurlar:

> "Maddiyāt cihetine gelince: Makedonya Ḳomitası ṭavʿan ve kerhen ṭopladığı Bulġar ḥükūmetiniñ taḫṣīṣāt-ı mestūresinden aldığı paralarla sekiz ḫāneli Bulġar köylerine varıncaya ḳadar millet mektebleri, şer ü fesād ocaḳları te'sīs etti. Ḳomita efrādınıñ oğullarını pederlerine ḫayru'l-ḫalef (!) yetiştirmek üzere Avrupa dārü'l-fünūnlarına anarşist mekteblerine gönderdi. Buralardan yetişen şerīrleri bidāyeten aldıkları taʿahhüdleri üzerine ʿOs̱mānlı ḥākimiyetindeki maḥallere muʿallimliğe mecbūr ṭutaraḳ dāi're-i şer ü fesādını tevsīʿ ve ḳomita teşkīlātını ikmāl etti. Bu ṣūretle ḳomitanın fikr ü maḳṣadı pīşinde ḳoşmadıḳ tek Bulġar bıraḳmadı."[40]

Gerçekten Makedonya Komitası amaçları uğruna çok profesyonel-

[36] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 3-4.

[37] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 4.

[38] İlker Alp, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezâlimi (1877-1989),* 111.

[39] Bulgaristan, bu tip uygulamaları daha önce de yapmıştır. İlker Alp, *Bulgar Zulmünü Günümüze Kadar İntikal Ettiren Edirne ve Çevresindeki Şehitlikler* (Ankara: Sevinç Matbaası, Tarihsiz).

[40] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 4-5.

ce çalışan, ileriyi düşünen ve bunun için her şeyi yapan bir komitaydı. Mesela, başarılı olmak için Makedonya'yı bölgelere ayırmışlardı.[41] Öyle ki incelediğimiz yayına göre komita, Bulgar hükûmetine yüz binlerce tüfek temin etmiştir, hatta Sofya'da dinamit fabrikası bile açmıştır. Osmanlı ülkesinde fesat çıkarmak için her sene sekiz on bin kişiyi silahlandırmışlardır. Bütün bunların karşısında haklı olarak hayıflanan cemiyet, İslam dini vatan uğrunda cihadı emrettiği hâlde, üç yüz milyon Müslüman'ın kayıtsız kalmasına anlam veremez.[42]

Cemiyete göre, gerek halk gerekse hükûmet, bu noktada gereken yardım desteğini vermemiştir. Hâlbuki "vahşi ve câni kan içicilerin" fesat dolu fiillerine karşılık, bütün mevcudiyetimizle çalışmak gerekirken kayıtsız kalınması cemiyetin anlayamadığı bir durumdur.[43] "Neden bizde, bu şekilde ortada gerçek bir mezâlim varken destek olunmuyor da diğer tarafta Bulgarlar hayali mezâlim senaryoları üretiyorlar?" Bunu, cemiyet bizdeki fedakârlık ve siyasi fikir eksikliğine bağlar. Cemiyete göre açık olan bir şey varsa o da şudur: Bugün Rumeli'deki zavallı din kardeşlerimizin başına gelenler, eğer müdahale edilmezse yarın hepimizin başına gelecektir.[44]

Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyetinin kitabındaki İfāde-i Maḫṣūṣa kısmının son cümleleri ise bir haykırış şeklindedir. İslam ehline seslenen cemiyet, bütün bu yaşananlardan ibret almamız gerektiğini, artık aklımızın başımıza gelmesinin lüzumunu ve gelecekte aynı felaketlere maruz kalmamak için tembellikten kurtulmamızın şart olduğunu belirtir:

> "Bunlardan ʿibret alalım. Bu defʿa olsun mütenebbih olalım. İstiḳbālde aynı felāketlere maʿrūż ḳalmamaḳ, istiḳbāl-i milliyemizi, nāmusumuzu, dīnimizi, ḳurtarmaḳ istiyorsaḳ artıḳ uyḳudan uyanıp ʿaṭāletten vazgeçelim. İstiḳbālde böyle ḳanlı, müdhiş fecāyiʿe hedef olmamaḳ için şimdiden ṭunçtan, çelikten māniʿalar, setler iḥdās̱ edelim. Ve'l-ḥāṣıl yeniden bir devre-i ḥayat-i faāʿliyet güşād edelim. Kendimize yine kendimiz muʿayyin olmaya saʿy edelim. Ve felāh ancaḳ bunda olduğunu bilelim."[45]

[41] Komitacı Merkez Komite, başarılı olabilmek ve devrimci programını uygulamak için Makedonya'yı bölge ve alt bölgelere ayırarak bölgesel hiyerarşiyi yaymıştır. Akbal, "Komitacı Eylemlerin Son Temsilcisi İsmail Hakkı Tekçe ve Faaliyetleri", 73.

[42] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri*, 5.

[43] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri*, 5-6.

[44] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri*, 6.

[45] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri*, 6.

2. Kitabın Mukaddime Kısmı

İfāde-i Maḫṣūṣa kısmı bittikten sonra, mukaddime bölümüne geçilen kitapta, Bulgarların kan içicilik konusunda Neronlara rahmet okutacağı belirtilir. İslam âleminin başına kötülükler ve kara bulutlar oluşturarak kara günlerimizi hazırlamak hülyasına düştüklerinden söz edilir:

> "Her ferdi, ḫunḫārlıḳta Neronlara raḥmet oḳutan bir silsile-i vaḥşet, bugün 'ālem-i İslām'ıñ başına seḥai'b ü meṣai'b teşkīl ederek ḳara günlerimizi ḥażırlamaḳla kendileriniñ fecr-i iḳbāl ü istiḳbālini te'min eylemek ḫulyāsına düşmüşler!"[46]

Cemiyete göre, medeniyet maskesi altındaki Avrupalı devletler,[47] Türklere yapılan mezâlime ve işkencelere ses çıkarmamışlar;[48] aksine Türkleri barbar olarak nitelendirmekten geri durmamışlardır.[49] "Avrupa'nın, Müslüman kanını emen ve Türk ocağını söndüren Bulgarlara karşı olan bu kayıtsızlığı, ses çıkarmazlığı daha ne kadar devam edecek" diyen cemiyet, Bulgarları kaltaban; yani rezil insanlar olarak niteler. Acaba; siyasette rol oynamak isteyen o devletler, esaret zincirindeki masumların feryadını işitmiyorlar mıdır? Çok uzun süren lakaytlıklarına genişlik vermekten usanmıyorlar mıdır? Bu soruları sorarak onları uyanışa davet eder ve kalplerinin Bulgarlara ve müttefiklerine karşı kin ile dolu olduğunu belirtir.[50]

Cemiyet, eserde İslam âlemine seslenmeye ve yardım istemeye devam eder. Müslümanların, şehitlerin kabrinden yükselen çığlıklara kulak vermelerini ister. Mazlumların can evine hançer vurulmak istendiğinde o zehirli hançerleri o taş yüreklilerin derinlerine kadar saplamak gerekir. Bunun için ise Müslümanların kalbinde bir intikam olması lazımdır. Muhterem şehitlerin intikamını almak her şeyin üzerindedir. Emellerin özü ve hülasası sadece intikamdır.[51]

[46] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* 7.

[47] Fransız sosyalistlerinden Henry Nivet'in 27 Mart 1913'te tamamladığı ve Balkan Savaşları sırasında Türklere yapılan zulümleri ortaya koyduğu, Avrupalı devletlerin buna seyirci kalmasını eleştirdiği eserde komitacıların yaptığı zulümleri açıkça anlatır. Bülent Yıldırım, "Balkan Savaşları'nda Bulgar Ordusu ve Komitacıların Batı Trakya'daki Faaliyetleri", *History Studies* 6/2 (February 2014), 151.

[48] Ömer Seyfettin, Balkanlardaki siyasi, etnik çatışmaları konu alan hikâyelerinde, 19. asırdan itibaren bu topraklarda yaşanan savaş ve çatışmaların halkı nasıl endişelendirdiğini sıklıkla tekrarlamıştır. Mehmet Güneş, "XX. Yüzyılın Başlarında Balkanlardaki Siyasî ve Etnik Çatışmaların Ömer Seyfettin'in Hikâyelerine Yansıması", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 29 (Bahar 2011), 184.

[49] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 8.

[50] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 9.

[51] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 9.

3. Rumeli Vilâyâtında İcrâ Edilen Mezâlim

Bundan sonra "Rumeli Vilâyâtında İcrâ Edilen Mezâlim" başlığıyla bir metin yer alır. Burada da Avrupa'ya karşı sitemli ve öfkeli cümleler yer alır. Harbin başlangıcından beri Makedonya'da pek çok olumsuz şey yaşanmıştır. Tek kabahatleri Müslüman olmak olan insanlar çeşitli işkencelere maruz kalmışlar, diri diri yakılmışlar, yeni doğmuş bebekler gülemeden canilerin elinde boğulmuştur. Bunca zulme rağmen Avrupa olanı biteni görmemiş, görmek istememiştir:

> "Makedonya'da, ḥarbiñ bidāyetinden beri ʿölüm, elindeki sefīl ḳanlı oraḳ ile ṣayısız İslāmlar biçti, parçaladı. Yegāne ḳabāḥatlerini İslām olmaḳ teşkīl eyleyen nice bīçāreler, üzerlerine dökülen petrole ateş verilerek, diri diri, en cānḫıraş feryādlarla yandı; ne ḳadar maʿṣūmlar, analarınıñ ḳucağında, ilk tebessümünü bile iẓhār edemeden, medeniyet cānīlerinin ḳanlı, mülevves̱ elleriyle boğuldu; iḫtiyārlar ṣaḳallarıyla ağaçlara aṣılırken, genç ve bedbaḫt zevcleriñ, zavallı pederleriñ gözleri önünde zevceleriniñ, yetişmiş ḳızlarınıñ ʿırżları parçalandı. Ve Avrupa, felāketzedeleriñ feryād-ı taẓallümüyle birlikte semāya yükselen ḳan sütūnlarını, ḳan ḳoḳusunu görmedi, görmek istemedi ve ḥālā da görmüyor..."[52]

Bir sonraki paragrafta Allah'a seslenen cemiyet, yaldızlı bir rüya olan yirminci asrı sorgular ve onun vahşete dönüştüğünü belirtir. Avrupa, kendi medeniyetine sadece arzın; yani yerin hayran olmasını istemiyor, aynı zamanda semalarında kendisine hayranlık beslemesini istiyor. Bu devir, vahşeti mezarından çıkarmış ve tarihe yeni bir dram sunmuştur. Ancak, zulüm de artık tahammül edilmez bir mertebeye gelmiştir. Makedonya'nın kanlı makberlerinden fışkıran gazap fıskiyesi, şimdi Akdeniz'de Adalar'a sirayet etmiş durumdadır. Yunanlar tarafından işgal edilen bîçare adalar, çılgın bir katliam içinde, mazlumların âhıyla inlerken Avrupa ise sahte medeniyetinin bir köşesinde sessiz bir şekilde oturmayı yeğler. Belki de Sakız'ı yakan ateşi, çatlak ve soluk haçlarının önünde bir medeniyet taassubuyla kutsamaktadır.[53] Bu bölümde cani insanlığa seslenen cemiyet, insanlığın yüzünün yüceliğe yükselmesi gerekirken siyah bir leke hâline geldiğini, ruhun ise siyah bir cehenneme dönüştüğünü belirtir. İnsanlığın gözlerinden bir felaket ve kan manzumesi okunmaktadır.[54]

[52] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 10.
[53] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 11.
[54] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 11.

4. Balkan Mezâlimi

"Balkan Mezâlimi" başlığı altında yazılanlarda ise Avrupa matbuatından bahsedilir. Cemiyetin belirttiğine göre, her ne kadar Avrupa matbuatının birçoğu Bulgar, Yunan ve Sırplar[55] tarafından yapılan bu eziyetlere dikkat çekmeye çalışmışlarsa da boş yere şikâyette bulunmuşlar ve büyük devletlerin dikkatini çekememişlerdir:

> "Avrupa maṭbūʿātından birçoğu, Bulġar, Yunan ve Ṣırp çeteleriniñ işġāl edilen arażīde icrā eyledikleri meẓālim ḥaḳḳında boş yere şikāyette bulunmuşlar ve düvel-i muʿaẓẓamanıñ naẓar-ı diḳḳatini celb etmişlerdi. Silāḥsız, müdāfaʿasız ḳalan zavallı ahāli, bir gürūh ḥayduduñ ḥayvāncasına olan tecāvüzātına maʿrūż ḳalmışlardır."[56]

Cemiyet, Roma'dan kendisine gönderilen bir telgrafın içeriğini paylaşır. Telgrafta belirtildiğine göre, Almanya'nın yarı resmî bir gazetesi bile İslam ahalisine[57] yapılan bu mezâlimi şikâyet etmektedir. Roma'dan bu telgrafı yazan kişi okuduğu bir mektuptan da bahseder. Mektup, Balkanlarda[58] siyasetle ilgili görev yapan bir ecnebiden gelmiştir. Bu mektup da her şeyi gözler önüne sermektedir.[59]

Bilindiği üzere Balkan Savaşları, Balkan devletleri arasındaki ittifakın tamamlanmasından iki gün sonra, 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Türk topraklarına saldırmasıyla başlamıştır.[60] Hemen ardından Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişlerdir. Ce-

[55] Bağımsız bir Yunan devleti kurulmadan önce, Balkanlardaki ilk kıpırdanış Sırp isyanı ile olmuştur. Çelik, "Osmanlının Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi 'Muhâcir' Gazetesi (1909-1910)", 405.

[56] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri ,* 11-12.

[57] İslam ahalisine karşı gerçekleştirilen katliam ve cinayetlerin müsebbipleri arasında Ermeniler de vardır. Antranik Ozanyan ve çetesi, Rumeli'de aciz Müslüman kadın ve çocukları boğazlamışlardır. Balkan Savaşı'nda kan dökücü Bulgar ihtilalcileri arasında bu Ermeni çetesi de yer almaktadır: "Varna Şehbendirliğinden Dâhiliye Nezareti'ne 24 Nisan 1914 tarihinde 'gizli' ibaresiyle gönderilen bir raporda da o sırada Varna'da ikamet eden Antranik hakkında önemli bilgiler verilmekte ve Antranik'in Balkan savaşında İslam ahalisine karşı gerçekleştirdiği katliam ve cinayetlerle kan dökücü Bulgar ihtilalcileri arasında öne çıktığı ifade edilmektedir. Varna Şehbenderi Selim Bey Antranik hakkında aynen şu ifadeleri kullanmıştır: 'Muharebe-i ahîrede ahali-yi islamiye'ye karşı ikâ eylemiş olduğu mezâlim ve cinayât-ı müdhişesiyle en hûn-rîz Bulgar ihtilalcileri miyânında temeyyüz etmişti.' "Bülent Yıldırım, *Bulgaristan'daki Ermeni Komitelerinin Osmanlı Devleti Aleyhine Faaliyetleri* (1890-1918)" (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 133.

[58] Balkanlarda, Osmanlı Devleti'nin egemenliği 1356'da Gelibolu Yarımadası'na asker çıkılmasıyla başlamıştır. Gülay Özgür, *Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 1.

[59] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri ,* 13.

[60] İlker Alp, "Balkan Harbi ve Bulgar Mezâlimi ile İlgili Edirne Müzesinde Birkaç Bulunan Hatıra", *Türk Dünyası Tarih Dergisi* 5 (Mayıs 1987), 51.

miyetin belirttiğine göre, işte bu Balkan Savaşları[61] hakkında Almanca bir kitap yayımlanmıştır. Doktor Esazet Jack tarafından kaleme alınan bu kitap, Türkiye'nin geleceğinden ve Asya'daki Alman siyasetinden bahseder. Cemiyet, bu kitabı okuyucularına tanıtmak ister, ancak kitabın özellikle mezâlim yönüne değinmek arzusundadır.

> "Ḳārīler, aşağıda ṣıḥḥatine inanılamayacaḳ ba'żı iş'ārāta teṣadüf edeceklerdir. Faḳaṭ iş'ārāt-ı meẕkūreniñ ṣıḥḥatinden ḳaṭ'iyyen şüphe edilemez. Doḳtor Jack bu eserinde ba'żıları resmī ve bīṭaraf ẕevāt ṭarafından imżālanmış ve aṣılları ṣāḥib-i es̱er nezdinde maḥfūẓ bulunan birçoḳ ves̱āiḳ neşr etmektedir. Doḳtor Jack, ba'żı imżā ṣāḥipleriniñ ismini, kendileriniñ henüz Balḳan meydān ḥarbinde bulunmalarından dolayı i'lān eylemeyi şimdilik münāsib görememekte ve faḳaṭ ileride ḥīn-i ḥācette bunları da neşr edebileceğini va'd eylemektedir. Mūmaileyh, es̱erinde bahs̱ etmekte olduğu meẓālimin elde mevcūd olan foṭoġrafiye resimleriyle is̱bat edilebileceğini beyān eylemektedir."[62]

Doktor Jack'in ifadesine göre, Müslüman Türkler, Avrupa'da bulundukları beş yüz sene zarfında, bugün Balkanlıların yaptıklarını yapmamışlardır. Balkan müttefiklerinin ise şu üç ay zarfında katlettiği insanların haddi hesabı yoktur. Kitaba göre, mezâlimin merkezi Selanik'tir. Orada bulunan bir Alman doktoru, bizzat müşahede ettiği şeyleri Doktor Jack'e anlatmıştır. Alman doktoruna göre Hristiyanlığın merhamet timsali olan haç, Bulgar ve Yunanların elinde kan ve çamur ile kirletilmiştir. Yüzlerce Bulgar ve Yunan askeri, gece gündüz Müslüman ve Musevi hanelerine hücum ederek ellerine geçirdikleri şeyleri çalmışlardır.[63] Kadın

[61] Birinci Balkan Savaşı, 30 Mayıs 1913'te Osmanlı Devleti ile Yunanistan hariç diğer Balkan ülkeleri arasında imzalanan antlaşma ile son bulmuştur. Ali Fuat Örenç, "İngiliz Belgelerinde Balkan Harbi Edirne Kuşatması 1912-1913", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (Temmuz 2012), 74.

[62] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 14.

[63] Yunan askerlerinin yaptıkları bu zulümler edebiyata da yansımış ve çeşitli hikâyelerde işlenmiştir: "Türklerin maruz kaldığı her türlü kötülüğün hikâyelerde kimi zaman en ince ayrıntısına kadar anlatıldığı kimi zaman da ayrıntılara inilmeden kısaca bahsinin geçtiği söylenebilir. Yaşanan zulüm ve zorunlu göçün, birbirinden ayrı olarak ele alınabilecek olgular olarak görülse de, çoğu zaman hikâyelerde iç içe geçmiş olduğu görülür. Gazzeli Cemal'e ait olan Kanlı Sahifeler isimli hikâye, bir Yunanlı zabitin hatıra defteri olarak kaleme alınmıştır. Bu Yunanlı zabit tam bir Türk düşmanıdır. Önceleri ticaret ile uğraşırken daha sonra orduya katılmıştır ve cephe gerisinde türlü şekillerle Türkleri öldürmekten, onlara acı çektirmekten zevk almaktadır. Ellerine düşen esir zabitleri öldürür, her gün bir uzvunu kesmek suretiyle işkence eder, onlarca neferi bataklığa atıp onların boğulmalarını izler. Türkleri öldürürken onların en zeki, en fatîn olanlarını seçmeye gayret eder. Bu yolla 'Türkiye zulmet-i cehl içinde kendi kendine munkarız olur. Onun enkazından büyük Bizans doğar' der." Abide Doğan - Nurtaç Ergün, "Balkan Savaşlarının Türk Hikâyesine Yansıması", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 38 (Güz 2015), 73.

ve kızların ırzlarına sataştıktan sonra erkek, kadın ve çocukları katletmiş; valideleri bağlayarak onların gözlerinin önünde evlatlarının ırzlarına geçmişlerdir. Kimi ecnebiler, kadınların feryatlarına koşmak istemişlerse de evlere girmelerine izin verilmemiştir. Üstelik bu mezâlime Yunan subayları da iştirak etmişlerdir:

> "Bu müddet ẓarfında Selanik'te altmış, yetmiş biñ Yunan ve Bulġar askeri bulunmaḳta idi. Bunlara şehir öñünde bulunan yirmi biñ kişilik diğer bir orduyu da ʿilāve edecek olursañız, askerler ṭarafından īḳāʿ edilen vaḥşetleriñ de derecesini derḥāl anlarsınız. Selanik şehrine yaḳın bulunan bir ḳaryede bütün İslām erkek, çocuḳ ve iḫtiyār ḳadınları itlāf edilerek yalñız genç ḳadın ve ḳızlar sağ bıraḳılmıştır. Bunları yapanlar, Bulġarlardır. Rumlarıñ 'Çocuḳları niçin öldürüyorsunuz?' sualine Bulġarlar 'Yarın onlar da büyüyecek değiller mi?' cevābını vermişlerdir. 'Yirminci ʿaṣrın ehl-i ṣalīb muḥārebesi bu mudur? Bundan her Ḫristiyan'ıñ utanmaḳtan ḳızarması lāzımdır."[64]

Bruno ismindeki bir Alman papazının Doktor Jak'e gönderdiği mektupta ise şehrin yanı sıra köylerde de durumun vahim olduğu yazılıdır. Bulgarlar, köyleri yakarak binlerce Müslüman'ı katletmişlerdir. Bulgar çeteleri[65], ayrıntılı bir şekilde anlatılamayacak kadar vahşetler icra etmektedirler. Bu vahşetler, dehşet verecek niteliktedir. Bu Alman'ın tarif ettiğine göre, bunları görenler kendilerini 17. yüzyılda Orta Avrupa'da geçen Otuz Yıl Savaşları'nda zannedebilirler. Aslında, her tarafta aynı muameleler vardır; yani erkek ve ihtiyarlar katledilmekte, kadın ve kızların ise ırzlarına geçilmektedir. Siroz; yani Serez şehri, Bulgar eşkıyası tarafından muharebesiz işgal edilmiştir. İşgalin ardından ise eşkıya yağmalamaya başlamıştır. Şehir sokaklarından birinde, bir Bulgar askeri meçhul bir kişi tarafından öldürülünce bunun intikamını almak için Bulgarlar derhal Türklere taarruzda bulunmuşlardır. Yedi saat zarfında birçok Müslüman katledilmiştir. "Balar" isimli bir köyde ise on üç yaşına kadar olan insanlar katledilmiş, kadınların ırzlarına geçilmiştir. Sadece bu köyde katledilen Müslüman sayısı, beş yüz kişiye ulaşmıştır. Bu köydeki haneler soyulduktan sonra, büyük bir kısmı yakılmıştır. "Petroya" namın-

[64] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 16.

[65] Osmanlı ordusunun geri çekilmesiyle birlikte sadece Edirne direnmeyi sürdürmüş, Edirne merkez mahalleleri dışındaki tüm köyler ve kazalar işgale uğramıştır. Bülent Yıldırım, "Balkan Savaşları Sırasında Havsa ve Çevresindeki Yerli Rumların Türklere Yönelik Saldırıları", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17/2 (Aralık 2015), 208.

daki köyde ise iki genç kıza validelerinin gözü önünde tecavüz edilmiştir. Bu vahşete daha fazla dayanamayan validelerden biri ise tüfeği alıp ateş etmiştir. Bu yoldaki bir hareket, zalimler için bir bahane teşkil etmiş ve köydeki bütün kadın ve kızlar bir kahvehaneye hapsedilerek yakılmışlardır. "Zavallı"ların tamamı bu kahvehanede yanarak ölmüşlerdir. Alman papazının mektubu şu şekilde sona ermektedir:

> "İki ḳomitacı ve bir Bulġar żābiṭi Ḳılḳış eşrāfından Meḥmet nāmında bir zatıñ 12 ve 10 yaşlarında bulunan iki kerīmesiniñ ʿırżına tecāvüz eylemişlerdir. Ḳılḳış'tan dört sāʿatlik bir mesāfede bulunan Ḳorḳuneve nāmındaki İslām ḳaryesinde bütün erkek, ḳadın ve çocuḳlar Dunçof çetesi ṭarafından ḳatl edilmişlerdir. Meẕkur ḳarye ahālisinden yalñız 20 ḳadar genç ḳızı sağ bıraḳaraḳ cebren H̱ristiyan yapmışlardır. Zavallı ḳızlardan biri bu ḫuṣuṣtaki teklīfi ḳahramanāne bu ṣūrette reddeylediğinden derḥāl şehīd edilmiştir. Ḳılḳış'tan iki sāʿatlik bir mesāfede bulunan Eşekli nām İslām ḳaryesinde erkek, ḳadın ve çocuḳların kāffesini itlāf etmişlerdir. Yalñız on üç genç ḳızın ʿırżına tecāvüz ettikten ṣonra zavallıları diri diri defn etmişlerdir. İlaâhirin... Her yerde bu gibi vaḥşetler tekerrür etmiştir."[66]

Bulgarların yaptıkları o kadar çizmeyi aşmıştır ki müttefikleri Yunanlar bile kendi gazetelerinde onları tenkit etmeye başlamışlardır. Öyle ki Selanik'te neşredilen Rumca Makedonya gazetesi, Bulgar çetelerinin[67] yaptıklarını medeni cinayet olarak göstermiştir. Ancak, Bulgarlar tarafından Bulgarca neşredilen bir başka gazetede bu ithama karşılık verilmiş ve bütün bunların normal şeyler olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır:

> "Makedonya ġazetesi ṭarafından naḳl olunan veḳāyiʿ bilḫaṣṣa Türkler ʿaleyhinde icrā edilen baʿżı ifʿāle dāirdir. Ḥālbuki bundan taʿaccüb edilecek ne var? Bulġaristan Türkiye ile ḥarb ediyor; Türkler, ḥasbe'l-vaẓīfe muḳābele ettikleri cihetle, Bulġar ʿaskeri veya çeteleri ṭarafından itlāf ediliyor. Muḫālifleriñ imḥāsı için bundan başḳa vesā'iṭ istiʿmāli bilinemez. İşte bu sebeble (Makedonya) ṭarafından naḳl edilen veḳāyiʿiñ bir kısmı cerāim olmayıp ḥāl-i ḥarbde ġayr-ı ḳābil ictināb bir müdāfaʿa-i meşrūʿadan ʿibārettir."[68]

Yeni Asır gazetesi, Ustrumca kazasının savcısı tarafından gazeteye

[66] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 18,

[67] Bulgaristan'da bazılarının başında Bulgar subaylarının yer aldığı silahlı çeteler oluşturularak Makedonya ve Edirne vilayetlerine gönderilmiştir. Suzan Ertürk, "I. Balkan Savaşı'nda Bulgar Ordusundaki Anadolu Ermenileri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 12/2 (Kış 2012), 122.

[68] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 19-20.

gönderdiği bir vesikayı da delil olmak üzere yayımlamıştır. Bu vesikaya göre, 22 Ekim 1912 tarihinde Osmanlı askeri kasabayı terk etmiştir. Savcı Midhat Bey tarafından 450 Hristiyan hapishaneden çıkarılmıştır ve Hristiyan ahali son derece muhafaza edilmiştir. Savcının bu muamelesi nedeniyle Hristiyanların da aynı şekilde Müslümanlara davranacağı zannı oluşmuştur. Osmanlı askerinin ayrılmasından sonra, Bulgar ve Sırp askerleri kasabaya dâhil olmuştur. Sonrasını ise savcı şöyle anlatır:

> "Ḳaṣabayı ḳumandana teslīm ettiğimizde ḳumandan Miṭof ṭarafından İslāmlarıñ cān ve nāmus ve mallarınıñ muḥāfaẓa edileceği nāmus-ı ʿaskerī üzerine vaʿad edildi. Bulġar ʿaskeriniñ iḳāmet ettiği 48 sāʿat ẓarfında yalñız İslāmlardan on bir şaḫış ḳatl ve yirmi ḫāneniñ eşyāsı yağma olundu. Ḳātiller ahāli ve eşḳıya olup ḫırsızlar arasında Bulġar ʿaskeri de bulunuyordu."[69]

Bütün bunların üstüne cemiyet, İslâm âlemine haykırma gereği duyar. İslam âleminin bulunduğu uykudan uyanması gerektiğini, böyle giderse "alçak, deni" katillerin bizi perişan edeceğini belirtir. Ardından Dedeağaç ve Ortahisar'ındaki mezâlim hakkında okuyucularını bilgilendirmeye başlar. Belgelenmiş bir kaynaktan alınan malumata göre, Dedeağaç'ta altı yüz veya yedi yüz Osmanlı askeri mevcuttu. Yüz yedi kadar Bulgar komitacısı şehrin dâhiline nüfuz etmişler ve başarılı bir kuvvetin geldiğini zannettirmişlerdir. Bunun üzerine Osmanlı askeri şehri tahliye etmiştir. Bir caminin içine sığınmış olan üç yüz kadın ve çocuk, caminin içinde yakılmıştır. Sadece, sokaklardaki ölülerin miktarı dört yüze ulaşmıştır. Avrethisarı'nda ise daha müthiş şeyler yapılmıştır:

> "'Avretḥiṣarı'nda daha müdhiş şeyler yapıldı. Çınar ḳaṣabasında birḳaç yüz ḳadar eşḫāṣıñ ṣaḳlanmış olduğu cāmiʿ iḥrāḳ edilmiş ve altmış kişi itlāf olunmuştur. Kerküt ḳaṣabasında daḫi ʿaynı aḥvāl vuḳūʿ bulmuştur. Ahāliniñ bir ḳısmı cānlı olaraḳ iḥrāk ve yalñız elli ḳadar güzel Türk ḳızı tevḳīf edilmiştir. Virlanda'da on sekiz kişi öldürülmüş ve baʿde ahāli pazarda cemʿ edilerek ya bomba ile ölmeleri veyāḫut Ḫristiyan olmaları teklīf edilmiştir."[70]

Ancak onlar Hristiyan olmayı kabul etmemişler ve katledilmeden önce kendilerine dört gün müddet verilmiştir. Bunların akıbetinin ne olduğu bilinmemektedir. Müslümanlar, cami içinde toplanmaya mecbur edilmiş-

69 Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 21,
70 Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 24.

ler ve içlerinden on dokuzu iplerle bağlanarak Vardar Nehri'ne sürüklenmiş, tüfek ve bıçak darbesiyle öldürülmüşlerdir. Bulgar askerlerinin hareketleri ve aldatmaları haber alındığı zaman, birkaç asır evveline dönülmüş zannolunmaktadır.

4 Aralık 1912 tarihli bir mektuba göre, Ustrumca'ya yakın Radoyeşte'de, Bulgarlar tarafından taarruz yapılmayacağına inanıp orada kalanların başına gelenler anlatılır. Oradaki iki yüze yakın Müslüman önce camiye hapsedilmiş sonra katledilmiş; Müslüman dükkân ve haneleri de yağmalanmıştır. Radoyeşte'de bulunan mektubun sahibi oradaki bütün erkeklerin katledildiğinden bahseder.[71]

Bir taraftan katliamlar için cesaretlendirme yoluna gidilirken diğer taraftan Müslümanlar İslam dininden çıkartılarak başka dine geçirilmeye çalışılmaktadır. Bir mollanın o sırada vefat eden beş yaşındaki çocuğunun cenazesine yapılan muamele her şeyi gözler önüne serer. Bu cenaze ne yazık ki üç gün boyunca evde kalır ve Müslüman mezarlığına götürülmek istendiğinde de Hristiyanlar tarafından derhal müdahale edilir. Papazlar bir ruhani ayinle cenazeyi kaldırmış ve Hristiyanlaştırmada ısrar edilmiştir. Bütün bunlar Doyran'da meydana gelmiştir. Boşnaklar bu zulümden ancak Hristiyanlık dinini kabul ederek kurtulabilmişlerdir. Aslında Bulgarların katliamdan maksatları tamamen araziyi ele geçirmektir. Buna rağmen, nedense hicret etmek isteyenlere de engel olmaya çalışırlar. Bulgar askerinin ve komitacıların sevki altında yüzleri, vücutları açıkta kalan Müslüman kadınlar, bunu bir nebze telafi etmek için sevk sırasında yüzlerine, vücutlarına çamur sürmeyi istemişlerdir. Böylelikle namuslarını muhafaza etmeye çalışmak istemişler, ancak başarılı olamamışlardır.[72] Kadınlara yapılan bu muameleye Bulgarlar arasından da tepkiler gelir. Mektup sahibinin Bulgar bir arkadaşı, çarşaf ve başörtüleri alınmış kadınlara yapılan bu muameleyi eleştirmektedir:

> "Bulġarlardan Selanik'te görüştüğüm bir dostum bendeñize 'Azīzim Siroz'dan sevḳ edilen ḳadınları gördüm. Çarşaf ve başörtüleri alınmış ayaḳları çıplaḳ idi. Vaḥşi olan muḥāfızlar ise açlıḳtan ṣoğuḳtan yürümeye mecāli olmayan bu zavallıları tüfek dipçikleriyle yürümeye icbār ediyordu. Ḳadınlara yapılan bu mu'āmele-i vaḥşīyāne bizim Bulġar milletini eñ ziyāde lekedār edecektir.' diye söylemekten kendini alamadı."[73]

71 Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* 28.
72 Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 35.
73 Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 35.

Kısacası, mektup sahibine göre Makedonya o kadar zulüm altında kalmıştır ki elli sene boyunca sefalet içinde hayatını geçirmeye mecbur olacaktır.

Kitapta anlatıldığına göre, Petrova mevkiinde kendi gözü önünde kızının namusuna taarruz edildiğini gören ve buna tahammül edemeyen bir anne, eline geçirdiği tüfekle Bulgarlar üzerine ateş etmeye başlamıştır.[74] Karadağ'daki kadın ve kızlar da aynı şekilde cami içinde diri diri yakılmışlardır. Müttefik devletlerin "kurtarıcı" ordularına maruz kalan her yerde bu vahşetler yaşanmıştır. Osmaniye kasabasında ise Hristiyanlığı iğrenerek kabul edenlerden başka kimse kalmamıştır. Hepsinin eşyası da alınmıştır. Bu kaza dâhilindeki Boşnak muhâcirleri mecburen Hristiyanlığı kabul ettiklerinden katledilmekten kurtulmuşlardır.

Sırpların yaptıkları ise apayrı vaziyettedir. Sırplar, Arnavutluk'ta katliamlar yapmışlar, binlerce günahsızı öldürmüşlerdir. Birçok Arnavut köyü[75] ise Sırplar tarafından yakılmıştır.[76] Sırplar, konsoloshaneye de girmişler ve oraya sığınan Arnavut ailelerini[77] vahşi bir surette katletmişlerdir. Yaralı olanları ise yatakta öldürmüşlerdir. Katledilenler arasında kadın ve çocuklar da vardır. Sırplar içerisinde o kadar vahşileşmiş olanlar vardır ki katledilmiş kadınlara tecavüz edenlere rastlanır. Derenova'da yaşananlar ise apayrı seviyededir:

> "Derenova sekenesiniñ cümlesi boğazlattırılmıştır. (Derenova) ile (Yalıkora) mevḳī'i arasında müteselsil birçoḳ metfenlere teṣādüf edilmiştir. Mezkūr metfenlerde birçoḳ işkencelerden ṣoñra nīmmürde bir ḥālde yarıya ḳadar ṭoprağa gömülmüş insān ḳafaları müşāhede olunuyordu."[78]

Bulgar sınırından geçen çeteler, buralarda yağma ve tahribe başlamışlardır. Pomakların yarıdan fazlası bu vahşi canavarlar tarafından öldürül-

[74] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 37.

[75] Fevzi Çakmak, Batı Rumeli'nin en kuvvetli Müslümanları Arnavutların milliyet ve medenileşme siyasetlerinin iyi yönetilmediğini bu yüzden kimi zaman aleyhimizde birleştiklerini söylemiştir: "Müslüman Boşnaklar ve Arnavutlarla, Hıristiyan unsurlara karşı takip edilmesi gereken siyaset ne olmalıydı? Devlete dost ve yardımcı olan Müslümanlarla, tarafsız Hıristiyanları yanımıza çekmek, siyasi emeller güden Rum, Bulgar, Sırp unsurlarını sıkı bir kontrola tâbi tutmak ve aralarında anlaşmalarına engel olmak gerekirken, tamamen tersi bir yöntem izlenmişti." Fevzi Çakmak, *Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik?* haz. Ahmet Tetik (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011), 3.

[76] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 38.

[77] Arnavutlar, Türklerin baskıcı olmayan idarecilikleri sayesinde İslam dinine kolaylıkla girmişlerdir. Sezer Arslan, *Balkan Savaşları Sonrasında Rumeli'den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti'nde İskânları* (Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 5.

[78] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* 40.

müştür. Diğerleri ise Hristiyanlığı kabule mecbur kalmışlardır. Kavala'da ise Rum palikaryaları insanlara eziyet ederler. Bir kadını, kasatura ile memelerini göğsünden kesmek suretiyle öldürmüşlerdir. Sekiz aylık yavrusunu ise süngülere takarak parça parça etmişlerdir. Kavala'da "vahşi Bulgarlar" zavallı Türk annelerinin gözleri önünde çocukları süngü ile öldürmüşlerdir.[79] Bütün bu bilgileri cemiyetin kitabında sadece yazılı olarak görmeyiz. Cemiyet, kitapta çeşitli görseller de paylaşmıştır. Bunlardan biri, Kavala'da gözleri oyulup dudakları ve burnu kesilen bir Müslüman'a aittir.

(*Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* 1913, 43)

Halil ismindeki bu şahıs, dudakları ve burnu kesilerek öldürülmüştür.[80] Kavala'da 19 Kasım'ın Çarşamba gecesi Bulgarlar ile Rumlar, Türk ve Müslüman olmaktan başka bir kabahati olmayan yüz beş kişiyi katletmişler;[81] işkence yapmaktan büyük "adeta hayvanî" bir zevk almışlardır.[82]

Cemiyetin yayımladığı mektuplardan biri de Kavala'da bulunan bir kadının Avusturya'daki biraderine gönderdiği mektuptur. Mektuptaki bilgiler şu şekildedir:

> "Erkek, ḳadın ve çocuḳ olaraḳ yalñız Ḳavala şehrinde ḳatl edilenleriñ ʿadedi yüz on beş kişiye bāliġ olmuştur. Siroz ḳaṣabası İslāmları, kendilerini müdāfaʿaya teşebbüs̱ etmişler ve bu es̱nāda iki Bulġar neferini öl-

[79] Ahmet Maranki, *Balkan Mezâlimi*, 216.
[80] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 44.
[81] İlker Alp, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezâlimi (1877-1989),* 122.
[82] Maranki, *Balkan Mezâlimi,* 229.

dürmüşlerdir. Bunuñ üzerine Bulġar żābiṭi, ʿaskerlerine Türklere ḳarşı istedikleri gibi muʿāmele icrāsı için yirmi dört sāʿat bir vaḳit vermiştir. Böyle bir emri işiten vaḥşīler, yirmi dört sāʿat ẓarfında biñ iki yüz, diğer bir rivāyete göre biñ dokuz yüz Müslümān ḳatl eylemişlerdir."[83]

Pravişte ise Rum katliamlarının olduğu bir başka beldedir. Burada Rumlar,[84] Müslümanları dövmüşler ve mallarına el koymuşlardır. Drama'da arabacılık yapan Salih Ağa ismindeki bir kişi ise cemiyete gelerek Kavala ile Drama arasında kalan Doksad kasabasında yaşananları ağlayarak anlatmıştır. Cemiyete verdiği bilgiye göre, Bulgar askerleri bu kasabadaki ahaliyi esir aldıktan sonra ormanda şehit etmişlerdir. Eşraftan sekiz kişiyi iple bağlayarak "Poyran" isimli dere kenarına götürmüşler, orada kurşuna dizmişlerdir. Cemiyet, bu noktada yine haykırmaktan kendini alamaz. Uyan, İslamiyet artık uyan diyen cemiyet, bu yapılanlara isyan eder. Aşağıdaki kasabanın adı Doksad'dır ve balta ile başları dört parçaya ayrılan Müslümanların şehit edilişinin resmi de cemiyet kitabında yerini almıştır.

(*Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 1913, 47)

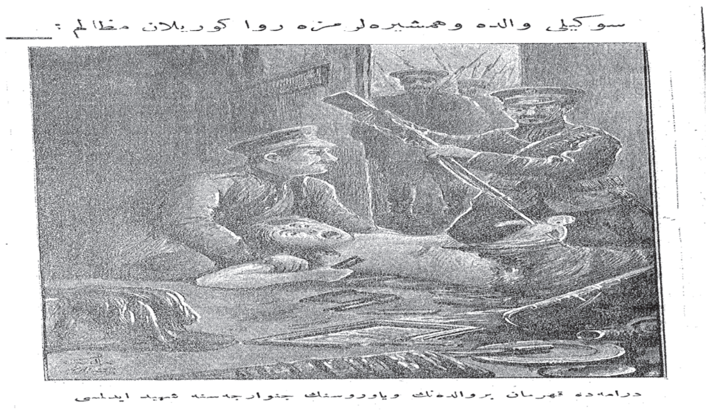
Bulgarların, Drama'da yaptıkları yine bir mektupla cemiyete bildirilmiştir. Vahşilerin Drama'ya girer girmez yaptıkları ilk şey mevcut iki camiyi kiliseye çevirmektir.[85] Bulgar askerleri her Müslüman'ın hanesine

[83] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 44.

[84] Rumların, Osmanlı Devleti içerisinde diğer gayrimüslim topluluklara göre daha özel bir durumları vardır. İsmet Binark, "Sunuş", *Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezâlimi I Balkanlar'da Yunan Mezâlimi* (Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995), xv.

[85] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri ,* 48.

zorla giriyor ve erkeklerle çocukları katlediyordur. Kadınlar ise namuslarını muhafazaya teşebbüs ettiklerinde, zalim işkencelere maruz kalırlar. Drama'da hamile bir kadının başına gelenler ise içler acısıdır. Kendini müdafaa etmeye çalışan bir kadın, zalimce şehit edilir. Asker, zavallı kadının önce memelerini kesmiş sonra ise karnını kılıcıyla yararak onu öldürmüştür. Kadın, hamile olduğu için Bulgar askeri ikili bir cinayet işlemiş durumundadır. Bu katlin de resmini yayımlama ihtiyacı duyan cemiyet, kahraman valideyi ve yavrusunu şöyle resmetmiştir:

(*Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 1913, 49)

Bulgarlar, Drama'da sadece Türklere eziyet etmemiş, Musevilere de çeşitli zulümlerde bulunmuşlardır. Özellikle zengin Musevilerin paralarını almışlardır:

> "Drama'da Bulġarlar, Türkler ḥaḳḳında birçoḳ vaḥşetler icrāsından ṣoñra zengīn Mūsevilere hücūm ederek onlara altı gün ezā ve cefā etmişler ve bu sāyede on bir biñ lira elde etmişlerdir. Bulġar muḫlişleriniñ (!) ne māhiyette adamlar olduḳlarını artıḳ Rumlar daḫi anlamışlardır."[86]

Arnavutluk'un işgali sırasında Sırpların yaptıkları ise cemiyete göre gerçekten şimdiye kadar görülmemiş şeylerdendir. Cemiyet, Bulgar mezâlimi hakkında mektuplar aldığı gibi Sırpların yaptıkları hakkında da çeşitli mektuplar almaktadır. Mektuba göre, Üsküp şehri ve civarı bu mezâlimin şahidi olmuştur. Sırp askerleri ve çeteleri bir ay boyunca Arnavutları takip etmişlerdir ve onların köylerini yakmışlardır. Mektuptaki diğer ifadeler ise şöyledir:

[86] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 50.

> "Üsküp'üñ ḳurbunda bulunan beş köy, tamāmıyle taḫrip edilmiş ve oralarda Arnavutlar da, Ṣırplara karşı müsellaḥan müdāfa'a etmedikleri ḥālde ahālisi ḳatl edilmiştir. Üsküp Ḳalesi'niñ arḳasında, meẓālimiñ ḳurbānı olanlarıñ, yüzlerce cesetleri görülmektedir. Üsküp civārında vāki' (Vistalavoda) nām maḥalde 80 maḳtul Arnavut'uñ cesedini gördüm. Arḳadaşlarımdan birisi Üsküp Ḫastaḫānesi'ni ziyāret eylediği zamān 132 Arnavut mecrūḥu gördü. Mūmaileyh ertesi günü mecruḥīnden ancaḳ sekseni ve daha ertesi günü ise yalñız otuzu ḳaldığını müşāhede etmiştir. Mecrūḥ Arnavutlara edilen mu'āmele, insāniyet ile istihzā edildiğini göstermek için yapılmış gibidir. Ṣırplar, mecrūḥ Arnavutlara ekseriyā yiyecek, içecek vermedikleri için, zavallılar, açlıḳtan ve ṣusuzluḳtan helāk olmuşlardır. Ṣırplar, henüz ikmāl-i enfās etmemiş olan, pek çoḳ Arnavut mecrūḥiyyetini Vardar Nehri'ne atmışlardır. Ṣırplar bu ḳabīl mecrūḥīnden her gün yirmi, otuzunu nehre atmaḳtadırlar."[87]

Sırp komitacıları ise kaldıkları otellerde yaptıklarını birbirlerine anlatmaktadırlar. Hatta bir gün, sokakta gezen silahsız iki Arnavut'u katletmişlerdir. Buna rağmen, Sırp hükûmeti onları tutuklamamıştır. Üsküp'te Arnavut cesetleri ile ağzına kadar dolu otuz sekiz hendek vardır. Cemiyet, Sırplardan bahsederken "alçak" sıfatını kullanma gereği duyar ve onların canavarca yaptıkları hareketleri ise anlatmakla yetinmez, aynı zamanda resimlerle de gösterir. Resimlerden birinde katliamdan sonra şehit ve yaralıların nasıl Vardar Nehri'ne atıldıkları gösterilmektedir:

(*Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 1913, 53)

[87] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 51-52.

Cemiyete mektup yazanlardan biri, Sırpça bildiği için mezâlim sırasında Sırp zannedilmiş; bu yüzden, bir gün bir Sırp askeri ona Komanvo köylerine nasıl hücum ettiklerini şöyle anlatmıştır:

> "Firāra muvaffaḳ olamayan ahāliden birçoğu, damları içine iḫtifā etmişlerdi. Biz bunları bildiğimiz için, ḫāneleri iḥrāḳ ediyorduḳ, bulundukları maḥalleriñ iḥrāḳ edilmekte olduğunu gören ahāli, gizlendikleri deliklerden çıḳarlardı. O vaḳit onları ḥāne ḳapıları öñünde ḳurşunla itlāf ediyorduḳ. Yalñız çocuḳlar üzerine ḳurşun atmayaraḳ, bunları ḳaṣaṭuralar ile ḳatl ettik. Beyaż bir bayrağı ḥāmil olan bir ḫāneden bir el silāḥ atıldığı için, bütün ḳaryeyi iḥraḳ eyledik."[88]

Bu mezâlime yalnız askerler değil, subaylar da iştirak etmişlerdir. Gustevar ahalisi Sırp kumandanına iki yüz lira vererek öldürülmekten kurtulmuştur. Bu yüzden sadece orada altı Arnavut katledilmiştir. Ferizvik'te ise Arnavutlar Sırplara silahla karşı koymuşlardır. Burada yirmi dört saat muharebe edilmiştir. Kocası Sırplar tarafından katledilen bir Arnavut kadını, kocasının silahını alarak beş Sırp öldürmüş sonra da katledilmiştir. Ferizvik muharebesinde bin iki yüz Arnavut şehit düşmüştür. Şehirde, ahaliden bir fert bile kalmamıştır. Kasabada on yaşını aşan yalnız üç kişi kalmıştır. Kilan'da Arnavutlar, kendilerini müdafaa etmedikleri halde kılıçtan geçirilmişlerdir. Burada yalnız birkaç kişi hayatta kalabilmiştir. Bunlar ise olanları hikâye etmişlerdir. Deskovaç köyünde ise Sırplar, tesadüf ettikleri sekiz Müslüman Arnavut'u hemen kurşuna dizmişlerdir.

Perzerin (Prizren) kasabasında, Sırpların şehre girmeleri engellenmediği halde pek çok kan dökülmüştür. Piriştine'den sonra en çok harap olan kasaba, Perzerin'dir (Prizren). Burada Sırp çeteleri pek çok zulümde bulunmuşlardır. Çeteler, evlere zorla girerek ellerine geçeni gasp etmişlerdir. Daha sonra kadınlara tecavüz etmişlerdir. Katledilenler ise günlerce defnedilmemiştir. Tecavüzler, gece gündüz devam etmiş; Sırpların kasabaya girdikleri gün dört yüz kadar Arnavut katledilmiştir. Bütün bu kötü haberlerden sonra cemiyet Avrupa için şu yorumu yapma gereği duyar:

> "İşte Avrupa bunları görüp tedḳīḳ etsin. Eğer Avrupa'da ʿadāleti düşünen insānlar varsa, onlar, bizim fikrimizi iltizām ederek, hemen teşebbüs̱-i insāniyetkārānede bulunmasını ṭalep edeceklerdir."[89]

Sonra Rumların yaptığı vahşetleri anlatan cemiyet, bunları madde

[88] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 54.
[89] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 56.

madde sırama gereği duyar.[90] Yunanların Limni'de yaptıkları apayrıdır. Limni eşrafından dokuzu, Osmanlı memurlarından birçoğu, İslam ahalisini Hristiyan ahalisine karşı tahrik etmek suçuyla tutuklandıktan sonra ortadan kaybolmuşlardır. Bunlardan başka, Limni Adası Müslümanlarından daha sekiz yüz kişiye, Yunanlar tarafından eza edilmiştir. Cemiyet, vahşetleri yapanları "yirminci asır medeniyet canileri" olarak nitelendirir. Müslüman olmaktan başka hiçbir kabahati olmayan insanlara yapılan zulümlere dair haberler gelmeye devam etmektedir.[91] Selanik'ten gelen bir mektupta, cami içinde yakılan Müslümanlardan bahsedilmektedir.[92] Ortahisarı'nda ise erkek, kadın ve kızları toplayarak üzerlerindeki giysileri yırtmışlar ve tamamen çıplak olarak tarlalara salmışlardır. Bulgarlar, yetinmemişler, çeteler oluşturarak Müslüman köylerine gitmişler ve oradaki Müslümanlara bir tercihte bulunmalarını söylemişlerdir. Müslümanlar, ya öleceklerdir ya da Hristiyan olacaklardır:

> "(Virlan) nām maḥalde, Bulġarlar, bil'umūm İslāmları pazar maḥallinde cem' ederek onlara ya Ḫristiyanlık'ı ḳabūl etmeleri veyāḫud bomba ile itlāf edilmeye rāżı olmalarını söylemişlerdir."[93]

Cemiyet, altmış sekiz sayfa boyunca yaşananları bu şekilde aktardıktan sonra, İslam âlemine hitap etmek için sözlerini bir şiirle sonlandırır.

[90] Yunanların gerek Anadolu'da gerek Balkanlarda Türklere karşı yaptıkları, en ufak bir sansüre uğramadan 2007 senesinde yine bir Yunan tarafından anlatılmıştır. Tasos Kostopulos'a ait kitabın künyesi şöyledir: *Savaş ve Etnik Arındırma On Yıllık Millî Bir Girişimin Unutulan Yanı 1912-1922* (Atina: Vivliorama Yayınları, 2007). Yunanca yayımlanmış kitap hakkında Herkül Millas'ın *Toplumsal Tarih* dergisinde bir yazısı yayımlanmıştır: "Yunanistan'da şok etkisi yapmış olan kitabın ana teması, 1912-1922 yıllarında Sırplar, Bulgarlar, Arnavutlar, Makedonlar, Yunanlılar, Türkler gibi etnik grupların birbirine karşı uyguladıkları etnik arındırmalardır. Araştırmacı, Yunan devletinin, askerinin ve halkının yaptığı etnik arındırma amaçlı vahşete öncelik vermiştir. Olaylar Yunan ve yabancı devlet arşivlerine, yayınlanmış ve yayınlanmamış anılara, zamanın gazete yazılarına dayanılarak anlatılıyor. (...) Yunan halkı bugüne kadar uğradığı haksızlıkları okuyup dinleyerek yaşadı. Arada, Yunan'ın yaptıkları da özellikle anılar ve edebiyat metinlerinde ortaya çıkmadı denemez, ama bu anlatılar genellikle 'münferit' hanesine kaydedildi. Şimdi belki ilk kez 'kendi tarafının' da başkalarına karşı (en hafif tabiriyle söylersek) baskıyı sistemli bir biçimde ve bir politika olarak uyguladığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle Yunanlıların Arnavutlara, Bulgarlara ve Anadolu'da Türklere karşı yaptıkları, en ufak bir sansür izlenimi verilmeden sergilenmektedir. Ancak bu kitabı okumak hiç de kolay değildir. Çünkü vahşet inanılmaz boyutlardadır. İnsanın bu gerçeklere karşı karşıya gelmesi, insan denen canlının işkenceden tecavüze, bebeklerden yaşlılara, soygundan sürgüne neler yapabileceğini okuması travma doğuran bir deneyimdir." Herkül Milas, "Balkanlar'da Etnik Arındırma", *Toplumsal Tarih* 176 (Ağustos 2008), 10.

[91] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri*, 64.

[92] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri*, 64.

[93] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri*, 64.

Tahirü'l-Mevlevî'ye ait olan şiir, Rumeli'de yaşananlarla alakalıdır. Birkaç mısrası şöyledir:

İlāhī! Altı yüz biñ Müslümān birden boğazlandı.
Yanan cān, yırtılan ʿiṣmet, aḳan seyller bütün ḳandı!
Ne maʿṣum iḫtiyārlar süngüler altında ḳıvrandı!
Ne bīkes ḫānumānlar işte yanġın verdiler yandı!
Şu küllenmiş yığınlar hep birer insān; birer cāndı! [94]

Sonuç

Cemiyetin, üzerinde durulan yayınının başlığında her ne kadar *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* yazsa da görüldüğü gibi o coğrafyada yaşananlar sadece Bulgarlarla ilgili değildir. Türklere zulmedenler arasında Yunan ve Sırp çeteleri de bulunmaktadır. Eserde, bu milletlerin yaptıkları ayrıntılı bir şekilde anlatılmış kimi zaman da bu anlatımlar görsellerle desteklenmiştir. Hangi köyden, hangi kasabadan kimin şehit edildiği bilgisine yer verilerek bir anlamda arşiv hizmeti görülmüştür. Bilgiler verilirken kimi zaman cemiyete gelen mektuplardan faydalanılmış kimi zaman çeşitli eserler kaynak gösterilmiştir. Cemiyet tarafından "yirminci asrın medeniyet cânileri" olarak adlandırılan zalimler, validelerin göğsünü baltayla yarmış, bebekleri beşiğinden alıp parçalamışlardır. Bütün bu vahşet karşısında sessiz kalmak imkânsızdır. İşte bu noktada cemiyetin yaptıkları ve bu yayını kıymetlidir. Cemiyetin bu eseri neşretmesi sayesinde bir motivasyon sağlanmıştır. Kitabın, vahşetleri işleyenlere karşı insanları güdülediği söylenebilir.

Eserin kolay anlaşılan bir üslubu vardır. 1913 Türkçesi ile yazıldığı dikkate alındığında eser, oldukça sadedir denebilir. Bünyesinde barındırdığı Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar ise o dönem Türkçesi için gayet tabiidir. Eser, Bulgarların ve diğer milletten insanların Türklere yaptıkları eziyetleri göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu yayın sayesinde, o dönemdeki insanların vahşetlere karşı sessiz kalmadıkları ve kendilerince zulmü durdurmaya çalıştıkları görülmektedir.

Kaynakça

Akbal, İsmail. "Komitacı Eylemlerin Son Temsilcisi İsmail Hakkı Tekçe ve Faaliyetleri". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 7/13 (Bahar 2011), 70-102.

[94] Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti, *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri* , 68.

Akgün, Ahmet. "Bulgaristan'da Asimilasyon ve 'Zavallı Pomaklar' Adlı Bir Risale". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/13 (Mayıs 2005), 1-28.

Alp, İlker. *Bulgar Zulmünü Günümüze Kadar İntikal Ettiren Edirne ve Çevresindeki Şehitlikler*. Ankara: Sevinç Matbaası, Tarihsiz.

Alp, İlker. "Balkan Savaşları Esnasındaki Bulgar Mezâliminin Türkler ve Gayrimüslim Azınlıklar Tarafından Tel'ini". *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* 26 (Nisan 1987), 44-53.

Alp, İlker. "Balkan Harbi ve Bulgar Mezâlimi ile İlgili Edirne Müzesinde Birkaç Bulunan Hatıra". *Türk Dünyası Tarih Dergisi* 5 (Mayıs 1987), 51-52.

Alp, İlker. *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezâlimi (1877-1989)*. Ankara: Trakya Üniversitesi Yayınları, 1990.

Altıntaş, Ahmet. "Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/2 (Aralık 2005), 69-91.

Arslan, Sezer. *Balkan Savaşları Sonrasında Rumeli'den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti'nde İskânları.* Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezâlimi II. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1996.

Ayyıldız, Suzan. "Bulgaristan'da Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı İmajı". *Toplumsal Tarih* 176 (Ağustos 2008), 48-55.

Beydilli, Kemal. "II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Meselesine Dair". *Osmanlı Araştırmaları* 9 (1989), 77-99.

Bilecen, Tuncay. *Balkan Savaşları Sonrasında Yaşanan Göç Hareketlerinin Osmanlı İç Siyasetine Yansımaları.* Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Binark, İsmet. "Sunuş", *Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezâlimi I Balkanlar'da Yunan Mezâlimi.* Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995.

Çakmak, Fevzi. *Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik?.* haz. Ahmet Tetik İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011.

Çelik, Züriye. *Osmanlının Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi 'Muhâcir' Gazetesi (1909-1910).* Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Çelik, Züriye. "Osmanlının Zor Yıllarında Rumeli Göçmenlerinin Türk Basınındaki Sesi 'Muhâcir' Gazetesi (1909-1910)". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 28 (2010), 403-413.

Doğan, Abide-Ergün, Nurtaç. "Balkan Savaşları'nın Türk Hikâyesine Yansıması". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 38 (Güz 2015), 61-81.

Duman, Halûk Harun - Güreşir, Salih Koralp. "Yeni Türk Edebiyatının Kaynakları: Savaş ve Edebiyat (1828-1911)". *Turkish Studies* 4/1 (Winter 2009), 29-77.

Ertürk, Suzan. "I. Balkan Savaşı'nda Bulgar Ordusundaki Anadolu Ermenileri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 12/2 (Kış 2012), 121-140.

Güneş, Mehmet. "XX. Yüzyılın Başlarında Balkanlardaki Siyasî ve Etnik Çatışmaların Ömer Seyfettin'in Hikâyelerine Yansıması", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 29 (Bahar 2011), 163-187.

Halaçoğlu, Ahmet. "Bulgar Mezâlimi". *Türkler* 13. Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 308-315.

Halaçoğlu, Ahmet. *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913).* 3. Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

İnalcık, Halil. *Tanzimat ve Bulgar Meselesi,* 4. Basım, İstanbul: Kronik Kitap, 2018.

İskefiyeli, Zeynep ve Tilbe, Özgür. "Makedonya Meselesinde Osmanlı Devleti'nin Dış Basındaki Sesi: Rumeli Umumî Müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa". *Çeşm-i Cihan Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi* 4/2 (Kış 2018), 27-48.

Kerimoğlu, Hasan Taner. "Balkan Savaşları'nda Osmanlı Propagandası: Neşr-i Vesaik Cemiyeti", *Tarih İncelemeleri Dergisi* 29/2 (2014), 539-561.

Kır Sayılğan, Gülnihal. *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridelerine Göre Balkanlar 1911-1913.* Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Maranki, Ahmet. *Balkan Mezâlimi.* İstanbul: Timaş Yayınları, 1993.

Milas, Herkül. "Balkanlar'da Etnik Arındırma". *Toplumsal Tarih* 176 (Ağustos 2008), 10.

Orhan, Sibel. *Balkan Savaşları'nda Türklere Yapılan Bulgar Mezâlimi.* Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Örenç, Ali Fuat. "İngiliz Belgelerinde Balkan Harbi Edirne Kuşatması 1912-1913". *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (Temmuz 2012), 17-79.

Özgür, Gülay. *Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü.* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti. *Âlâm-ı İslâm Rumeli Meẓâlimi ve Bulġar Vaḥşetleri .* İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1329.

Rumeli Muhâcirîn-i İslamiye Cemiyeti. *Türk İslamların Üzüntüleri Bulgar Vahşetleri İslamlığın İnsanlığın Uygarlığın Görüşlerine.* Sad. H. Adnan Önelçin. İstanbul: Gözen Yayınevi, 1986.

Taşcan, Arzu. "Prens Ferdinand ve Ekzarh Yosif Arasındaki Bazı Mektuplaşmalarda Makedonya ve Komitalar". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 12/2 (Kış 2012), 235-248.

Tilbe, Özgür. "Muhâcir Gazetesine Göre Rumeli Göçerleri ve Sorunları". *Çeşm-i Cihan Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi* 1 (Yaz 2018), 128-139.

Tunaya, Tarık Zafer. *Türkiye'de Siyasal Partiler.* İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988.

Yıldırım, Bülent. "Balkan Savaşları'nda Bulgar Ordusu ve Komitacıların Batı Trakya'daki Faaliyetleri". *History Studies* 6/2 (February 2014), 143-160.

Yıldırım, Bülent. *Bulgaristan'daki Ermeni Komitelerinin Osmanlı Devleti Aleyhine Faaliyetleri* (1890-1918). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

Yıldırım, Bülent. "Balkan Savaşları Sırasında Havsa ve Çevresindeki Yerli Rumların Türklere Yönelik Saldırıları". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17/2 (Aralık 2015), 205-218.